

Hemşirelik Lisans Müfredatlarında Tıbbi Hata Konusunun İncelenmesi

Examination of the Concept of Medical Error in Nursing Undergraduate Curriculum

Makale Türü:
Araştırma

İrem MÜHÜR¹, Şerife YILMAZ²

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada hemşirelik lisans müfredatında yer alan tıbbi hata konusunun incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı tipte olan bu araştırmanın evrenini Türkiye'deki lisans eğitimi veren hemşirelik okulları oluşturmaktadır. Örneklem seçimine gidilmemiş, tüm üniversitelerin müfredatlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler SPSS 23.0 programına girilmiş, verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır.

Bulgular: Toplam 135 müfredat incelendi. Üniversitelerin %77.8'inin müfredatına ulaşılmış, bu okulların %65.7'sinde tıbbi hata konusuna yer verilen bir dersin olduğu belirlenmiştir. Derslerin %90'ının seçmeli ders olduğu ve tıbbi hata konusunun en fazla yer aldığı derslerin Sağlık Hukuku (%54.5) ve Adli Tıp/Adli Hemşirelik (%28,9) olduğu belirlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler: Hemşirelik müfredatlarında tıbbi hata konusu yeterince yer almamaktadır. Müfredatlarda tıbbi hata konusuna daha fazla yer verilmesi ve öğrencilerin bu konuda bilgi ve farkındalıklarının sağlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Eğitimi, Malpraktis, Tıbbi Hata.

36

ABSTRACT

Aim: In this study, it was aimed to examine the subject of medical error/ malpractice in nursing undergraduate curriculum.

Method: This research was conducted in the descriptive type. The electronic database of the higher education institution (YÖK) was used to determine the universe. Data obtained from this study was entered into the SPSS 23.0 program. Descriptive statistics were used to analyze.

Findings: The findings showed that 77.8% of the course content was reached and 65.7% of the curricula of universities had a course related to medical error. It was determined that 90% of the courses were optimal courses. The highest number of courses that included medical errors in the course content of universities were Health Law (54.5%) and Forensic Medicine/Forensic Nursing (28.9%).

Conclusion and Suggestions: The medical error/malpractice concept is not sufficiently included in the nursing curricula. It is necessary to include more medical errors in the curriculum and to ensure that students are informed and aware of this issue.

Keywords: Nursing Curriculum, Malpractice, Medical Error.

Giriş

Sağlık hakkı en temel insan haklarından biridir. Bireylerin sağlık hakkından adil biçimde yararlanması, sağlık hizmetlerinin nitelikli ve özenli sunulması sağlık çalışanlarının hem hukuki hemde etik sorumluluğudur. Sağlık çalışanlarının bu sorumluluklarının bilincinde olması ve farkındalığının sağlanması açısından mezuniyet öncesi dönemde verilen eğitimler büyük önem taşımaktadır. Sağlık bir ekip işidir. Hemşireler bu ekipte önemli rol oynamakta; koruyucu sağlık hizmetlerinden tedavi edici hizmetlere kadar çok çeşitli alanlarda sağlık hizmeti sunmakta ve tıbbi müdahalelerde bulunmaktadırlar (Aştı & Acaroğlu, 2000; Çetinkaya, 2016).

Sağlık hizmetleri niteliği bakımından birçok risk barındıran, hataya açık bir alandır. Hemşireler mesleki uygulamalar esnasında birçok farklı nedenle bu hatalarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Tıbbi hata, *“Sağlık çalışanının hastasına uygulaması gereken standart tıbbi fiili bilgisizlik, dikkatsizlik, tedbirsizlik, özensizlik veya hizmet koşulları nedeniyle yapmaması veya yapması sonucu zarar oluşması; bu zararın öngörülebilir veya engellenebilir olmasına rağmen gerekenin yapılmaması, gerektiğinde konsültasyon yapılmaması veya geciktirilmesi ya da uygulamanın usulüne uygun şekilde yapılmaması”* şeklinde tanımlanmaktadır. (Bilge, 2012). Hemşirelerin sıklıkla hastane enfeksiyonları, düşmeler, yetersiz izlem, ilaç hataları, iletişim sorunları ve malzeme kullanımına

bağlı hatalar yaptıkları görülmektedir (Aştı & Acaroğlu, 2000; Ertem, Oksel & Akbıyık, 2009; Özata & Altuncan, 2010).

Tıbbi hata ile ilgili literatür incelendiğinde bir kavram kargaşası olduğu; malpraktis ve tıbbi hata kavramlarının sıklıkla birbirlerinin yerine kullanıldığı dikkat çekmektedir. Her iki kavram günümüzde daha sık kullanılmakla birlikte kökenleri eskiye dayanmaktadır. Malpraktis, Latince “Male” ve “Praxis” kelimelerinden türemiş olup “hatalı uygulama” anlamına gelmektedir. Sağlık Kuruluşları Akreditasyonu Ortak Komisyonu (The Joint Commision on Accreditation of Healt care Organizations-JCAHO) hatalı uygulamaları; *“sağlık hizmeti sunan bir profesyonelin uygun ve etik olmayan bir davranışta bulunması, mesleki uygulamalarda yetersiz ve ihmalkâr davranması sonucu hastanın zarar görmesi”* şeklinde tanımlamaktadır (JCAHO, 2006).

Sağlık hizmetlerinin vazgeçilmezi olan hemşireler hasta güvenliğinin sağlanması açısından önemli role sahiptirler. Hemşireler mesleki uygulamalarını hukuk ve etik kuralları çerçevesinde ve hasta güvenliğini dikkate alarak gerçekleştirirler. Hasta güvenliğinin sağlanması açısından tıbbi hataların azaltılması; tıbbi hataların azaltılabilmesi için sağlık çalışanlarının bu konuda farkındalıklarının sağlanması önemlidir (Yılmaz & Yalım, 2020). Buradan hareketle bu çalışmada ülkemizde lisans eğitimi veren hemşirelik okullarında müfredatta tıbbi hata konusuna ne kadar yer

verildiğini belirlemek ve konunun müfredatlardaki durumunu değerlendirmek

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Türü

Tanımlayıcı tipte yapılan bu çalışmada lisans eğitimi veren hemşirelik programlarının müfredatlarında tıbbi hata konusuna ne kadar yer verildiğini belirlemek amaçlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Türkiye’de hemşirelik eğitimi veren yükseköğretim kurumları oluşturmaktadır. Evrenin tamamına ulaşılmaya çalışılmış, örneklem seçilmemiştir. Hemşirelik lisans eğitimi veren kurumlara Yükseköğretim Kurumu’nun (YÖK) elektronik veri tabanından ulaşılmıştır (YÖK, 2020).

Veri Toplama Aracı

Veriler, Kasım-Aralık 2020 tarihleri arasında hemşirelik lisans eğitimi veren üniversitelerin web sitelerindeki bilgiler incelenerek elde edilmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Çalışmadan elde edilen veriler SPSS 23.0 programına girilmiştir. Verilerin

amaçlanmıştır.

değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır.

Bulgular

Çalışmamızda 98 Sağlık Bilimleri Fakültesi, 14 Sağlık Yüksekokulu, 15 Hemşirelik Fakültesi, 5 Sağlık Bilimleri Yüksekokulu ve 3 Hemşirelik Yüksekokulu olmak üzere hemşirelik lisans eğitimi veren toplam 135 üniversitenin müfredatı incelenmiştir. Çalışma kapsamında müfredatları incelenen üniversitelerin %77.8’inin ders içeriklerine ulaşılmış olması çalışmanın amacı bakımından anlamlı ve değerli bulunmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda Türkiye’de hemşirelik eğitimi veren üniversitelerin web siteleri incelenmiş ve elde edilen veriler tablo halinde sunulmuştur.

Araştırma kapsamında %68.2 devlet, % 31.8’i vakıf olmak üzere hemşirelik eğitimi veren toplam 135 üniversite alınmıştır. Bu üniversitelerin %72.6’sı Sağlık Bilimleri Fakültesi,%10.4’ü Sağlık Yüksekokulu, % 11.1’i Hemşirelik Fakültesi,%3.7’si Sağlık Bilimleri Yüksekokulu ve %2.2’si Hemşirelik Yüksekokulu’dur (Tablo 1).

Tablo1. Hemşirelik Lisans Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarının Dağılımı

Fakülte/Yüksekokul	Devlet		Vakıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Sağlık Bilimleri Fakültesi	64	47.4	34	25.2	98	72.6
Sağlık Yüksekokulu	14	10.4	0	0.0	14	10.4
Hemşirelik Fakültesi	14	10.4	1	0.7	15	11.1
Sağlık Bilimleri Yüksekokulu	0	0.0	5	3.7	5	3.7
Hemşirelik Yüksekokulu	0	0.0	3	2.2	3	2,2
Toplam	92	68.2	43	31.8	135	100

Hemşirelik lisans eğitimi veren üniversitelerin %77.8'inin web sitelerinden ders içeriklerine ulaşılmış; %65.7'sinin müfredatında tıbbi hata ile ilgili bir ders olduğu belirlenmiştir. Ders içerikleri incelendiğinde tıbbi hata konusunun en sık Sağlık Hukuku (%54.5) ve Adli

Tıp/Adli Hemşirelik (%28.9) derslerinde ele alındığı saptanmıştır. Müfredatlarda yer alan derslerin %90'ının seçmeli ders olduğu, en fazla 4. Sınıfta (%40) ve iki kredilik ders (%90) olarak verildiği belirlenmiştir (Tablo2).

Tablo 2: Hemşirelik Lisans Eğitimi Veren Yükseköğretim Kurumlarının Müfredatlarında Tıbbi Hata Konusuna İlişkin Bilgiler

Müfredatta Tıbbi Hata Konusunu İçeren Ders Olma Durumu	N	%
Ders var	90	65.7
Ders yok	44	32.1
Ulaşılamayan	3	2.2
Toplam	137*	100.0
Var Olan Derslerin İçeriğine Ulaşılma Durumu	N	%
İçeriğe ulaşılan	70	77.8
İçeriğe ulaşılamayan	20	22.2
Dersin Tam Adı		
Sağlık Hukuku**	49	54.5
Adli Tıp/Adli Hemşirelik***	26	28.9
Hasta ve Çalışan Güvenliği****	10	11.1
Diğer*****	5	5.5
Zorunlu/Seçmeli Durumu		
Seçmeli	81	90.0
Zorunlu	9	10.0
Sınıf Bilgisi		
1	3	3.3
2	18	20.0
3	30	33.4

4	36	40.0
Bölüm seçmeli	3	3.3
Kredi Bilgisi		
2	81	90.0
3	8	8.9
4	1	1.1
Akts Bilgisi		
2 Akts	37	41.1
3 Akts	31	34.4
4 Akts	16	17.8
5 Akts	6	6.7
Toplam	90	100.0

*Toplam 135 lisans programı bulunmaktadır, ancak iki üniversitede tıbbi hata içeren ikişer ders olduğu için toplam ders sayısı üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

**Sağlık Hukuku başlığında Sağlık Hukuku, Sağlık Hukuku ve Hemşirelik, Sağlık Hukuku/Politikaları, İş ve Sağlık Hukuku dersleri yer almaktadır.

***AdliTıp/Adli Hemşirelik başlığında Adli Hemşirelik, Adli Tıp, Adli Vakalara Yaklaşım Hemşirelikte Adli Sorunlar dersleri yer almaktadır.

****Hasta ve Çalışan Güvenliği başlığında Hasta Güvenliği, Sağlıkta Kalite Standartları ve Hasta Güvenliği, Hasta ve Çalışan Güvenliği dersleri yer almaktadır.

*****Diğer başlığında Hemşirelikte ilaç yönetimi, Hasta Hakları ve Malpraktis, Hemşirelikte Tıbbi Uygulama Hataları ve Hukuk dersleri yer almaktadır.

Tartışma

Tıbbi hata, sağlık hizmetlerinde kalite ile doğrudan ilgili bir kavram olup hemşireler için önemlidir. Hemşireler, bakımı koordine eden, hastanın tedaviye yanıtını, hastanın seyrini izleyen, hastanın durumunu yakından takip eden ve olumsuz durumları genelde ilk fark eden ve ilk müdahale eden kişilerdir (Cahill ve ark., 2019; Gleason ve ark., 2021). Hemşireler tıbbi hataların azaltılmasında kilit rol oynayan sağlık profesyonelleridir. Birçok mesleki uygulamanın sorumluluğunu üstlenen hemşireler, meslek hayatlarında ilaç hataları, hastane enfeksiyonları, düşmeler, ameliyatta yabancı cisim unutulması, yatak yaraları, kan transfüzyonuna bağlı hatalar vb. birçok hata ile karşı karşıya kalabilmektedirler (Küçük Alemdar &

Yaman Aktaş, 2013; Bayındır Çevik, Demirci & Güven, 2015; Niki, Vikas & John, 2021; Thomas ve ark., 2021).

Tıbbi hataların azaltılması hasta güvenliğinin sağlanması açısından oldukça önemlidir. Hataları azaltabilmenin en önemli yolu eğitimidir. Eğitim, tıbbi hata konusunda farkındalığın sağlanması, hataların azaltılması ve önlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Yetersiz eğitim önemli bir tıbbi hata nedenidir. Ayrıca tıbbi hatalara yönelik verilen eğitim, bilgi, beceri ve tutumları olumlu yönde etkilemekte, tıbbi hataya eğilimi azaltmaktadır. Eğitime mezuniyet öncesi dönemde başlayarak meslek hayatlarında da hizmet içi eğitimlerle, kongre ve konferanslarla eğitimin devamlılığını sağlamak gerekir.

Eđitim, ğrencilerin meslek hayatında karşılaşabilecekleri hatalar konusunda bilgi ve farkındalıklarını sağlayarak onları meslek hayatına hazırlamaktadır. Öğrencilere verilen kapsamlı eğitimlerin öğrencilerin meslek hayatlarında karılaşacakları hataları azaltacağı dűřünülmektedir. (Yılmaz & Yalım, 2020; Vaismoradi ve ark., 2011; Nakamura ve ark., 2014; Lim & Yi, 2021; etinkaya, Kuzu & Savař, 2021). Ancak yapılan çalışmalar hemşirelik műfredatlarında konuya yeterince yer verilmediğini, konunun műfredatlarda istenen dűzeyde olmadığını ve konuya ayrılan saatler ile kullanılan đretim yontemlerinin yetersiz olduğunu; öğrencilerin bu konuda yeterli bilgi ile mezun olmadıklarını gostermektedir (Cronenwet ve ark., 2007; Vaismoradi ve ark., 2011; Mansour, 2013; Lee, Jang & Park, 2016; Kim ve ark., 2017). Çalışmamızda elde edilen sonuçlar da bu durumu destekler niteliktedir.

Çalışmamızda tıbbi hata konusunun műfredatlarda yeterince yer almadığı, daha çok seçmeli ders olarak sağlık hukuku, adli tıp vb. derslerin içinde yer almakla birlikte çok basit dűzeyde, yűzeysel yer aldığı gürlmektedir. Eđitim programlarının kapsamlı ve öğrencileri yonlendirici olması, geleceğin hemşireleri olan öğrencileri iyi bir biçimde mesleğe hazırlaması, tıbbi hata konusunun her boyutuyla ele alması, hemşirelerin mesleki ve etik sorumluluklarından kaynaklanan sorunlara cevap verecek nitelikte olması gerekir (Johnstone & Kanitsaki, 2006; Yılmaz &

Yalım, 2020). Geleceđin sađlık çalıřanı olacak hemřirelik öğrencilerine lisans eđitimlerinde konuya yonelik bilgi, beceri ve tutum kazanmalarını sađlayacak ve farkındalık dűzeylerinin artıracak gerekli eđitimler verilmeli ve konunun műfredatlarda yer alması sađlanmalıdır (Wolf ve ark., 2006; Vaismoradi ve ark., 2011; Mansour, 2013). Ancak műfredat içerikleri incelendiđinde bu amaçtan uzak olduđu; kapsamlı ve yeterli bir eđitimin verilemediđi dűřünülmektedir. Ders içeriklerinden anlařıldıđı üzere tıbbi hata/malpraktisle ilgili genellikle yűzeysel, genel bilgiler verildiđi gürlmektedir. Buradan hareketle tıbbi hata konusunun öğrencilerin farkındalıđını artıracak etik ve yasal boyutları gibi farklı boyutlarında içerecek řekilde műfredatlara eklenmesinin gerektiđi dűřünülmektedir. Lim ve Yi'nin yapmıř olduđu bir arařtırmada tıbbi uygulama hatası vakaların iliřkin web tabanlı bir eđitim programının hasta gűvenliđi ve hemřirelikte yasal yűkűmlűklerinin farkındalıklarını arttırdıđı bu nedenle de hemřirelik műfredatlarında web tabanlı eđitim programının kullanılması önerilmiřtir (Lim & Yi, 2021).

Sonuç

Hemřirelik eđitimi veren lisans programlarının műfredatları incelendiđinde bu konuya műfredatta yeterince yer verilmediđi belirlenmiřtir. Hemřirelikte tıbbi uygulama hatalarını azaltabilmek için bu konuda özellikle mezuniyet öncesi dűnemde bařlanarak bilgi ve farkındalıđın artırılması önemlidir. Buradan hareketle lisans

eğitiminde tıbbi hata konusunda bilgi düzeyini arttırmak için müfredatlara bu konu ile ilgili dersler eklenmeli, hemşirelik öğrencilerine tıbbi hata, malpraktis, hasta güvenliği gibi kavramlar ayrıntılı biçimde anlatılmalıdır. Sahada sık karşılaşılan malpraktis örnekleri ile vaka analizi yapılması öğrencilerin konuyu daha iyi anlamalarını sağlayacaktır.

Kaynakça

Aştı T, Acaroğlu R. (2000). Hemşirelikte Sık Karşılaşılan Hatalı Uygulamalar. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi.4(2): 22-27.

Bayındır Çevik A, Demirci A, Güven Z. (2015). Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Eğitim Sırasında Yaptıkları İlaç Uygulama Hataları ve Tıbbi Hata Farkındalıkları. Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 6(3):152-159.

Bilge Y. (2012). Tıpta Uygulama Hatalarının Adli Tıp Yönünden Değerlendirilmesi. Medikolegal Düzlem Tıpta Uygulama Hataları. Ed: Bilge Y. Geçim İe. Ofset Digital,1.Baskı, Ankara. S:7-12.

Cahill M., Gleason K., Harkless G., Stanley J., & Graber M. (2019). The Regulatory İmplications Of Engaging Registered Nurses İn Diagnoses. Journal Of Nursing Regulation, 10(2),5-10.

Cebeci F, Gürsoy E, Tek S. (2012). Hemşirelerin Tıbbi Hata Yapma Eğilimlerinin Belirlenmesi. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi.15(3): 188-196.

Cronenwet L, Sherwood G, Barnsteiner J, Dısch J, Johnson J. (2007). Initial Psychometric Evaluation Of The Nursing Quality And Safety Self-İnventory. Nurs Outlook.55:122-131.

Çetinkaya P (2016). Hemşirelikte Tıbbi Uygulama Hataları. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Veriler üniversitelerin web sitelerinde yer alan bilgilerden elde edilmiştir. Web sitesinin ya da ders bilgilerinin güncellenmemiş olmaları ya da ders içeriklerinin paylaşılmaması çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Çetinkaya B., Kuzu Kurban N., Savaş H. (2021). Effect Of Training On Nurse Awareness Concerning Malpractices Cases. Türkiye Klinikleri Med Ethics. 29(1):94-101.

Ertem G, Oksel E, Akbıyık A. (2009). Hatalı Tıbbi Uygulamalar (Malpraktis) İle İlgili Retrospektif Bir İnceleme. Dirim Tıp Gazetesi. 84(1):1-10.

Gleason K., Harkless G., Stanley J., Olson A.P., & Graber M.L. (2021). The Critical Need For Nursing Education To Address The Diagnostic Process. Nursing Outlook. 69(3),362-369.

JCAHO(2006).<https://www.jointcommission.org/resources/patient-safetytopics/patient-safety/>

Erişim tarihi: 20.06.2021

Johnstone MJ, Kamtsaki O. (2006). The Ethics And Practical İmportance Of Defining, Distinguishing And Disclosing Nursing Errors: A Discussion Paper. International Journal Of Nursing Studies. 43(3):367-376.

Kim Cw, Myung Sj, Kyung EoE, Chang Y. (2017). Improving Disclosure Of Medical Error Through Educational Program As A First Step Toward Patient Safety. BMC Medical Education.17: 52.

Küçük Alemdar D, Yaman Aktaş Y. (2013). Türkiye’de Hemşirelik Hizmetlerinde Tıbbi Hata Türleri ve Nedenleri, Taf Prev Med Bull.12(3):307-314.

Lee Nj, Jang H, Park S. (2016). Patient Safety Education And Baccalaureate Nursing Students' Patient Safety Competency: A Cross-Sectional Study. Nursing And Health Sciences.18:163-171.

Lim, H., & Yi, Y. (2021). Effects Of A Web-Based Education Program For Nurses Using Medical Malpractice Cases: A Randomized Controlled Trial. Nurse Education Today.104997.

Mansour M (2013). Examining Patient Safety Education İn Pre-Registration Nursing Curriculum: Qualitative Study. Journal Of Nursing Education And Practice.3(12): 157-167.

Nakamura N, Yamashita Y, Tanihara S, Maeda C. (2014). Effectiveness And Sustainability Of Education About Incident Reporting At A University Hospital İn Japan .Healthc Inform Res. 20(3):209-215

Niki Carver, Vikas Gupta, John E. Hipskind. (2021). Medical Error Treasure Island (Fl): Statpearls Publishing.

Özata M, Altuncan H. (2010). Hemşirelikte Tıbbi Hataya Eğilim Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Geçerlilik Güvenilirlik Analizinin Yapılması. II. Uluslararası Sağlıkta Kalite ve Performans Kongresi Bildiriler Kitabı, Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.3-21

Thomas L. Rodziewicz, Benjamin Houseman, John E. Hipskind. (2021). Medical Error Reduction And Prevention Treasure Island (Fl): Statpearls Publishing.2021

Vaismoradi, M, Salsalı M, Marck P. (2011). PatientSafety: Nursing Students' Perspectives And The Role Of Nursing Education To Provide Safe Care, International Nursing Review. 58(4): 434-42.

Yılmaz, Ş., & Yalım, NY. (2020). The Effect Of Medical Error Education On The Knowledge And Attitudes Of Nursing Students. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.11(2),170-177.

Yök Lisans Atlası Erişim Adresi
<https://Yokatlas.Yok.Gov.Tr/Lisans-Anasayfa.Php>
Erişim Tarihi:11.12.2020.

Wolf Zr, Hicks R, Serembus Jf. (2006). Characteristics Of Medication Errors Made By Students During The Administration Phase: A Descriptive Study. Journal Of Professional Nursing. 22(1):39-51

Geliş Tarihi: 06.01.2022 Kabul Tarihi: 28.06.2022

¹*Sakarya Eğitim ve Araştırma Hastanesi e-posta: iremmhr26@gmail.com ORCID: 0000-0002 0010-1325*

²*Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Hemşirelik Tarihi ve Etik Ana Bilim Dalı. ORCID:0000-0002-5660-7712*